

NEUVOSTOLIITON ULKOPOLITIIKAN SELITTÄMISESTÄ

Jyrki Iivonen

1. Johdanto

Neuvostovaltion syntyminen Lokakuun vallankumouksen seurauksena vuonna 1917 aloitti uuden aikakauden kansainvälisten suhteiden historiassa; aikakauden, jolloin kansainvälisen järjestelmän puitteissa alkoi toimia kaksi toisilleen vastakkaista yhteiskuntajärjestelmää, kapitalistinen ja sosialistinen. Järjestelmien välinen ristiriita on muodostanut 20. vuosisadan kansainvälisen politiikan praksiksen. Neuvostoliiton ulkopoliittikan tutkimukselle on varsinkin lännessä ollut ominaista keskittyminen nykyhetkeen, politiikan ajankohtaisiin ongelmiin.¹ Neuvostoliiton ulkopoliittikan historia muodostaa kuitenkin prosessin, jonka nykymuodot ovat riippuvaisia menneisyyden muodoista. Eriytyisen keskeiselle sijalle nousevat tuolloin ensimmäiset vuodet, jolloin neuvostoulkopoliittikan keskeiset periaatteet luotiin. Ilman noiden vuosien tuntemusta ei oman aikamme Neuvostoliiton ulkopoliittikkaa voida ymmärtää, sillä »every land moves toward its future in terms of its own past».² Neuvostoliiton ulkopoliittikan historian tutkimisella on mitä ajankohtaisin funktio.

Oheinen artikkeli perustuu esitelmään, joka pidettiin Neuvostoliiton ja Itä-Euroopan tutkimuksen toisessa maailmankongressissa Saksan Liittotasavallassa viime syksynä.³ Artikkelin tarkoituksena on hahmotella mallia, joka mahdollistaisi Neuvostoliiton ulkopoliittikan syntyprosessin ja kehityksen ymmärtämisen sekä tulevaisuudennäkymien esittämisen.

2. Ulkopoliittikka ja olennaiset rakenteet

Lähtökohtana on määritelmän löytäminen ulkopoliittikan käsitteelle. Tässä tapauksessa se määritellään toiminnaksi, jolla poliittinen järjestelmä (valtio) pyrkii uusintamaan olemassaolonsa ulkoisia edellytyksiä. Sisäpolitiikka on vastaavasti toimintaa, jolla pyritään uusintamaan olemassaolon sisäisiä edellytyksiä. Mitä sitten ovat nuo olemassaolon edellytykset? Niitä ovat tietyt rakenteet, jotka ovat välttämättömiä järjestelmän säilymiselle. Sosialistisessa yhteiskunnassa näitä rakenteita on kolme; poliittis-sosiaalinen rakenne, taloudellinen rakenne ja fyysinen rakenne. Olennaisten rakenteiden käsite on peräisin amerikkalaiselta kansainvälisen politiikan tutkijalta *James N. Rosenaulta*, joka kehitti ne tarkastellessaan läntistä maailmanjärjestelmää 1960-luvun lopussa.⁴ Siksi niitä ei voida sellaisenaan soveltaa sosialistiseen järjestelmään. Tärkein ero on siinä, että Rosenau erottaa toisistaan poliittisen ja sosiaalisen

rakenteen. Tämä johtuu siitä, että kapitalistisessa järjestelmässä on tapahtunut eriytyminen toisiinsa nähden autonomisiksi valtion ja yhteiskunnan alueiksi. Sosialistisessa järjestelmässä tällaista eriytymistä ei tapahdu.

Olennaisten rakenteiden operationalisointi vaihtelee järjestelmästä riippuen, ts. kapitalistisen järjestelmän olennaiset rakenteet ovat erilaiset kuin sosialistisen järjestelmän olennaiset rakenteet. Neuvostoyhteiskunnan olennaiset rakenteet voidaan operationalisoida seuraavasti:

1. Poliittis-sosiaalisena rakenteena on proletariaatin diktatuuri, joka perustuu työläisten ja talonpoikien liittoon ja on asettanut tavoitteekseen porvariston hävittämisen yhteiskuntaluokkana tuotantovälineiden yksityisomistuksesta luopumalla.
2. Taloudellisen rakenteen muodostaa sosialistinen talousjärjestelmä, joka perustuu tuotantovälineiden sosialistiseen tai osuustoiminnalliseen omistukseen.
3. Fyysisellä rakenteella tarkoitetaan instituutioita ja menetelmiä, joiden avulla järjestelmä suojautuu sisäistä ja ulkoista vihollista vastaan. Näitä ovat oikeuslaitos, armeija, salainen poliisi ja miliisilaitos.

Poliittisessa toiminnassaan järjestelmä manipuloi näitä rakenteita tiettyjen, ns. hyväksytyjen rajojen puitteissa. Hyväksytyt rajat merkitsevät vaihteluväliä, joiden sisällä liikuttaessa järjestelmän perusrakenteeseen ei aiheudu muutoksia. Jos nämä rajat ylitetään, järjestelmän olemassaolo joutuu uhatuksi. Hyväksyttävien rajojen käsitteen operationalisointi on vaikeaa, koska rajat eivät ole pysyviä vaan muuttuvat ulkoisten ja sisäisten voimasuhteiden muuttuessa.⁵

3. Ulkopoliitiikan lajit

Poliittiset järjestelmät pyrkivät saavuttamaan ulkopoliittiset tavoitteensa optimaalisina eli siten, että käytettyjen resurssien suhde saavutettuihin tuloksiin nähden on paras mahdollinen. Tähän tavoitteeseen pyrkiessään järjestelmä voi turvautua — tilanteesta riippuen — neljään erilaiseen ulkopoliitiikan lajiin. *Mukautuvassa ulkopoliitikassa* toimija pyrkii mukauttamaan olennaiset rakenteensa mahdollisimman pitkälle ulkoisesta ympäristöstä tulevien ärsykkeiden ja vaatimusten mukaan — kuitenkin siten, että hyväksyttäviä rajoja ei ylitetä. Mukautuvan ulkopoliitiikan vastakohtana on *jäykkä ulkopoliitiikka*, jossa toimija pyrkii muuttamaan ympäristöään niin, että se vastaa järjestelmän olennaisten rakenteiden asettamia vaatimuksia. Kolmantena lajina on *edistävä ulkopoliitiikka*, jonka puitteissa toimija pyrkii löytämään tasapainon omien rakenteidensa sekä ympäristön vaatimusten ja odotusten välille. Neljäs vaihtoehto on *säilyttävä ulkopoliitiikka*, jossa toimija pyrkii säilyttämään jo saavutetun tasapainon omien rakenteidensa ja ympäristön välillä.

Ulkopolitiikan eri lajeista ja niiden keskinäisistä suhteista on huomioitava — kuten Rosenaukin omassa kirjoituksessaan korostaa — että ne ovat pois-sulkevia, että toimija voi harjoittaa vain yhtä ulkopoliitiikan lajia kerrallaan.⁶ Lisäksi näyttää siltä, että mukautuva ulkopoliitiikka on varsin harvinaista ja lyhytaikaista ja että siirtyminen yhdestä ulkopoliitiikan lajista toiseen noudattaa tiettyä logiikkaa.⁷ Rosenau laati myös erityisiä siirtymäsääntöjä, mutta on epätodennäköistä, että mitään yksiselitteisiä sääntöjä voitaisiin laatia, koska niin monet tekijät vaikuttavat kansainvälisen järjestelmän kehitykseen.

4. Ulkopoliitiikan tavoitteet

Ulkopoliittisen toiminnan päätavoite sisältyi jo ulkopoliitiikan määritelmään: »Järjestelmän olemassaolon ulkoisten edellytysten uusintaminen.» Näin yleinen määritelmä ei kuitenkaan vielä kerro mitään siitä, mitä konkreettisia tavoitteita tietyllä valtiolla ulkopoliitikassaan on. Oheisessa nelikentässä on kuvattu Neuvostoliiton ulkopoliitiikan tavoitteet heti Lokakuun vallankumouksen jälkeen. Tavoitteet on jaettu toisaalta välittömiin ja pitkän tähtäimen tavoitteisiin sekä toisaalta kansallisiin ja kansainvälisiin tavoitteisiin.

	Välittömät tavoitteet	Pitkän tähtäimen tavoitteet
Kansalliset tavoitteet	Lokakuun vallankumouksen voitto (1)	Sosialismin rakentaminen Venäjällä (3)
Kansainväliset tavoitteet	Rauhanomaiset suhteet kapitalistisiin hallituksiin (2)	Maailmanvallankumous (4)

Neuvostohallituksen ensimmäisen kauden tavoite löytyy lokerosta 1. Lokerot 1 ja 4 katsottiin toisistaan riippuviksi; ts. uskottiin, että Lokakuun vallankumouksen voitto ei ollut mahdollinen ilman yleiseurooppalaista vallankumousta. Myöskään sosialismin rakentaminen Venäjällä ei siten ollut ilman sitä toteutettavissa. Rauhanomaisista suhteista kapitalistisiin hallituksiin ei paljoa puhuttu, koska uskottiin, että niiden sortuminen oli vain kuukausien kysymys. (Kapitalistiset hallitukset olivat vastaavasti vakuuttuneita siitä, että bolševikit pysyvät vallassa vain muutaman kuukauden). Tavoitteet 2 ja 4 olivat pitkälle toisensa poissulkevia. Kun oli käynyt selväksi, että sosialistinen vallankumous ei toistaiseksi leviä läntiseen Eurooppaan, maailmanvallankumous jäi taka-alalle ja lähiajan tavoitteeksi tuli rauhanomaisten suhteiden luominen kapitalistisiin hallituksiin.

Muutos ulkopoliitiikan tavoitteissa merkitsi sitä, että kun aikaisemmin sosialismin rakentaminen Venäjällä nähtiin riippuvaiseksi sosialismin leviämistä Eurooppaan, niin nyt uskottiin, että Venäjällä voidaan rakentaa sosialismi, mikäli se voi tapahtua rauhanomaisten suhteiden vallitessa. Mitä varmemmaksi neuvostovallan voitto Venäjällä muodostui, sitä enemmän korostettiin rauhanomaisten suhteiden merkitystä. Maailmanvallankumouksen akseli muuttui yhden maan sosialismin akseliksi, internationalismi nationalismiksi.

5. Toimintaohjelmat

Toimintaohjelmalla tarkoitetaan strategiaa, jota toteuttamalla järjestelmä pyrkii saavuttamaan päämäärät, jotka liittyvät sen olennaisten rakenteiden pitämiseen hyväksyttävissä rajoissa. Neuvostohallituksella oli (ja on) neljä toimintaohjelmaa, jotka liittyivät sen ulkopoliittiseen toimintaan. Muutokset kansainvälisessä ympäristössä ja Neuvostoliiton sisällä heijastuvat toimintaohjelmien keskinäisiin suhteisiin ja painoihin.

Tärkein toimintaohjelma on se, jolla säädellään yhteiskunnan poliittis-sosiaalista rakennetta. Ohjelman muotoiluun vaikutti voimakkaasti *Leninin* henkilökohtainen panos. Tämä ohjelma, *proletariaatin diktatuuri*, on laajin, koska se ulottuu käytännössä kaikille yhteiskuntaelämän alueille. Kuitenkin sen pääpaino on neuvostojärjestelmän sisäisessä kehittämisessä.

Kaksi seuraavaa toimintaohjelmaa liittyy lähes yksinomaan neuvostojärjestelmän ulkoiseen toimintaan. *Proletaarisen internationalismin* juuret ovat Kommunistisen puolueen manifestin iskulauseessa »Kaikkien maiden proletarit, liitykää yhteen!». Proletaarisen internationalismin merkitys on kaksitahtoinen; toisaalta sillä tarkoitetaan sitä, että neuvostohallitus antaa kapitalististen maiden työväenluokille kaikkea mahdollista tukea taistelussa sosialistisesta vallankumouksesta ja toisaalta sitä, että kapitalististen maiden työläiset tukevat sosialistista rakennustyötä Neuvostoliitossa.

Kolmas toimintaohjelma, *rauhanomainen rinnakkainolo*, liittyy kapitalismin ja sosialismin välisten suhteiden säätelyyn. Sen tehtävänä on luoda suotuisat ulkoiset edellytykset sosialistiselle rakennustyölle. Se perustuu vakaumukseen siitä, että sosialismi voi voittaa kapitalismin myös rauhanomaisesti, »esimerkin voimalla». Ruhanomainen rinnakkainolo toimintaohjelmana pitää sisällään myös pyrkimyksen voiman käytön vähentämiseen valtioiden välisiä kiistakysymyksiä ratkottaessa ja niiden korvaamiseen keskinäisillä neuvotteluilla. Toisaalta on muistettava, että rauhanomainen rinnakkainolo ei koske ideologista taistelua; se on luokkataistelua kansainvälisellä tasolla.

Neljäs toimintaohjelma, *kansakuntien itsemääräämisoikeus*, on osittain ulkopoliittinen, osittain sisäpoliittinen. Se esiintyi jo vuonna 1898 VSDTP:n perustamiskokouksen päätöslauselmassa.⁸ Kansallisuuskysymys oli koko ajan vilkkaan väittelyn kohteena ja Leninin asema oli tässä suhteessa kaikkea muuta kuin kiistaton.⁹ Lenin näki kansallisuuskysymyksen liittyvän neuvostohal-

lituksen ulkoisiin suhteisiin. Lupaus taata mm. tsaarin Venäjän reuna-alueiden kansoille valtiollinen itsenäisyys sai aikaan sen, että nämä kansat osallistuivat varsin haluttomasti interventiosotiin neuvostohallitusta vastaan. Kansallisuusohjelmassaan pitäytyen Lenin oli heti valmis tunnustamaan mm. Suomen valtiollisen itsenäisyyden, vaikka Suomessa oli tuolloin porvarillinen järjestelmä.

Neuvostohallituksen toimintaohjelmia tarkasteltaessa pistää silmään niiden selkeä voimapoliittinen ulottuvuus. Varsinkin neuvostohallituksen ulkopoliitiikan ensimmäiset vuodet olivat — *Hans J. Morgenthaut* lainatakseni, todella taistelua vallasta ja rauhasta. Lenin itse korosti monessa yhteydessä, että voima ratkaisee vallankumouksen kohtalon. Toinen keskeinen piirre on sisäpolitiikan ja ulkopoliitiikan yhteenkietoutuminen: »Ei ole mitään virheellisempää ajatusta kuin ulkopoliitiikan erottaminen sisäpolitiikasta».¹⁰ Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että Neuvostoliiton ulkopoliitiikkaa tulisi selittää pelkästään sisäpolitiikan avulla.¹¹

6. Neuvostoliiton ulkopoliitiikan historian periodisointi

Neuvostoliiton ulkopoliitiikan historia voidaan jakaa seuraaviin kausiin:

1. Mukautuva vaihe (kevääseen 1918),
2. Jäykkä vaihe (keväästä 1918 vuoden 1920 loppuun),
3. Edistävä vaihe (vuoden 1921 alusta vuoteen 1928/1929),
4. Säilyttävä vaihe (1920-luvun lopusta vuoteen 1941),
5. Suuri isänmaallinen sota (1941—1945),
6. Jäykkä vaihe (vuodesta 1946 vuoteen 1961),
7. Edistävä vaihe (vuodesta 1961 vuoteen 1976),
8. Säilyttävä vaihe (vuodesta 1977).

Ensimmäinen, *mukautuva vaihe* alkoi välittömästi Lokakuun vallankumouksen jälkeen. Tavoitteena oli turvata vallankumouksen voitto, ja se nähtiin mahdolliseksi vain solmimalla erillisrauha Saksan kanssa keinolla millä hyvänsä. Rauha oli varsin ankara ja merkitsi liikkumista aivan hyväksyttävien rajojen äärimmäisessä läheisyydessä. Uhkapeli kuitenkin onnistui: rauhan turvin bolševikit varmistivat asemansa ja loivat armeijan. Tämä mahdollisti siirtymisen ulkopoliitiikan toiseen vaiheeseen.

Jäykän vaiheen aikana uskottiin, että vallankumouksen lopullinen voitto olisi mahdollinen vain vallankumouksen levitessä läntiseen Eurooppaan, erityisesti Saksaan. Neuvostojohtajat uskoivat (ja samoin Länsi-Euroopan johtajat), että oli mahdotonta löytää tasapainoa kahden eri järjestelmän välille, ts. järjestelmät pelasivat nollasummapeliä, jossa toisen säilyminen edellytti toisen tuhoutumista. Puolaa vastaan vuonna 1920 käydyin sodan jälkeen Neuvosto-Venäjän kansainvälinen asema muuttui; se alettiin vastahakoisesti hyväksyä kansainvälisen järjestelmän jäseneksi.¹² Neuvostojohtajat toisaalta alkoivat puhua rauhanomaisten suhteiden luomisesta Neuvosto-Venäjän ja kapitalististen hallitusten välille.

Ulkoisten tekijöiden lisäksi ulkopoliitiikan suunnan muuttumiseen vaikuttivat myös sisäiset tekijät. Jäykän ulkopoliitiikan kausi tunnetaan myös sotakommunismien nimellä. Kansalaissodan päätyttyä valvontaa oli vähennettävä ja taloudellinen toiminta saatava käyntiin. Ratkaisuksi tuli uusi talouspolitiikka (NEP), jonka puitteissa sallittiin rajoitettu yksityinen elinkeinotoiminta ja avattiin markkinat myös ulkomaiselle pääomalle, joka nähtiin sosialismin rakentamisen välttämättömäksi edellytykseksi. Neuvostoliitossa (perustettiin virallisesti joulukuussa 1922) oltiin varmoja siitä, että sosialismi saattoi voittaa myös tällä tavoin, taloudellisessa kilpailussa.

Uuden talouspolitiikan ja *edistävän adaptaation kausi* kesti aina 1920-luvun loppuun saakka. Uudesta talouspolitiikasta luovuttiin ja se korvattiin suunnitelmataloudella, jonka tavoitteena oli Neuvostoliiton tekeminen taloudellisesti omavaraiseksi. Maassa ryhdyttiin toteuttamaan laajoja taloudellisia projekteja, maatalouden kollektivisointi aloitettiin jne. Kaikki nämä toimenpiteet vaativat niin suuria resursseja, että pienetkin häiriöt kansainvälisessä järjestelmässä olisivat haitanneet niiden toteuttamista. Vallitsevan tilanteen säilyttäminen tuli vielä tärkeämmäksi 1930-luvun alussa, kun Hitlerin nousu Saksassa alkoi. Myös Saksan ja Neuvostoliiton välinen hyökkäämättömyyssopimus elokuussa 1939 voidaan ymmärtää tältä pohjalta.

Säilyttävä politiikka onnistui aina kesään 1941 saakka, jolloin Hitlerin joukot vyöryivät Neuvostoliittoon. Maailmansota johti Neuvostoliiton aikaisempaa tiiviimpään yhteistyöhön kapitalististen hallitusten kanssa. Heillä oli yhteinen vihollinen — Hitler. Mutta yhteistä ei ollutkaan, ja kun sota vuonna 1945 päättyi, muuttui asetoveruus varsin lyhyessä ajassa avoimeksi vihamielisyudeksi.

Vuonna 1946 alkoi kylmä sota ja se merkitsi samalla uutta *jäykän ulkopoliitiikan vaihetta*. Lännessä oltiin vakuuttuneita Neuvostoliiton laajentumishalusta, jolle haluttiin asettaa sulkua. Neuvostoliitossa ja sosialistisissa maissa taas uskottiin, että länsimaat olivat valmiita puuttumaan ko. maiden sisäisiin asioihin niiden yhteiskuntajärjestelmän muuttamiseksi. Avoimelta ja totaalilta yhteenotolta vältyttiin, mutta muutaman kerran laajempi sota oli varsin lähellä (Korea, Kuuba, Lähi-Itä).

Liennytyksprosessille eli uudelle *edistävän ulkopoliitiikan kaudelle* alettiin luoda edellytyksiä jo 1960-luvun alussa. NKP:n XXII edustajakokouksessa vuonna 1961 muotoiltiin uudelleen oppi rauhanomaisesta rinnakkainolosta ja sodan estämisen välttämättömyydestä. Yhdysvallat juuttui Vietnamin viidakkoihin ja joutui osittain siitä syystä lähtemään mukaan liennytykseen. Edistävän ulkopoliitiikan tulokset näkyivät kuitenkin pääasiassa Euroopassa, missä ne huipentuivat vuonna 1975 ETY-kokoukseen.

Pian ETY-kokouksen jälkeen kansainvälinen tilanne alkoi huonontua. Yhdysvallat oli vapautunut Vietnamin painajaisesta ja saattoi jälleen harjoittaa ulkopoliitiikkaa laajemmalla sektorilla. Se koki liennytyksen hyödyntäneen yksinomaan Neuvostoliittoa, joka sen turvin oli laajentanut vaikutuspiiriään erityisesti kolmannessa maailmassa lujittaen samanaikaisesti aseistustaan suh-

teessa Yhdysvaltoihin. Neuvostoliitto taas korosti ETY-kokouksen tärkeyttä ja liennytyksen jatkamista. Tämä merkitsi selvää siirtymistä edistävistä ulkopoliitiikasta säilyttävään ulkopoliitiikkaan, jonka puitteissa Neuvostoliiton tavoitteena on säilyttää vakaa tilanne Euroopassa, jotta se voisi kiinnittää päähuomionsa kehitykseen Kiinassa, josta on tullut sen ulkopoliitiikan ydinkysymys.¹³

Mitä me voimme odottaa tulevaisuudessa? Edellinen säilyttävän ulkopoliitiikan kausi päättyi toiseen maailmansotaan. Mikään ei kuitenkaan viittaa siihen, että kyseessä olisi noidankehä, jossa kehitys vääjäämättä seuraisi samaa logiikkaa.

Tilanne on sikäli uusi, että halu jatkaa liennytystä ei rajoitu ainoastaan Neuvostoliittoon ja sosialistisiin maihin vaan myös useimpiin läntisen Euroopan maihin. Saattaa olla, että Neuvostoliiton ulkopoliitiikassa alkaa aikaisempaa selvempi hajautetun ulkopoliitiikan vaihe, jossa Yhdysvaltain suhteen harjoitetaan jäykkää ja Länsi-Euroopan suhteen säilyttävää ulkopoliitiikkaa.

VIITTEET

¹ Ks. Astrid von Borcke — Gerhard Simon, *Neue Wege der Sowjetunion-Forschung. Beiträge zur Methoden- und Theoriediskussion*. Baden-Baden 1980, erit. s. 67—155.

² Bertram D. Wolfe, *Change in Communist System*. Berkeley 1970, s. 314.

³ Jyrki Iivonen — Aimo Minkkinen, *The Struggle for Power and Peace: Genesis of the Soviet Foreign Policy*. Paper prepared for the *Second World Congress for Soviet and East European Studies*, Garmisch-Partenkirchen 29. 9.—4. 10. 1980.

⁴ Luku *The Adaptation of National Societies: A Theory of Political Behavior and Transformation* James N. Rosenau'n teoksessa *The Scientific Study of Foreign Policy*, New York & London 1980, s. 501—534.

⁵ Uusi talouspolitiikka (NEP), jota alettiin toteuttaa vuonna 1921, pysyi hyväksyttävien rajojen puitteissa. Näin ei olisi käynyt, mikäli sen toteuttaminen olisi aloitettu esim. vuonna 1919, kansalaissodan ollessa kiivaimmillaan.

⁶ Rosenau, *emt.*, s. 506.

⁷ Kehitys noudattaa seuraavaa kaavaa: jäykkä ulkopoliitiikka → edistävä ulkopoliitiikka → säilyttävä ulkopoliitiikka.

⁸ KPSS. *V rezoljutsijah i rešenijah s'jezdov, konferentsij i plenumov TsK*, tsast I, Moskva 1954, s. 14—15.

⁹ Ks. Horace B. Davis, *Toward a Marxist Theory of Nationalism*, London 1978.

¹⁰ Lenin, *Polnoje Sobranie Sotšinenii*, tom. 32, s. 335.

¹¹ Esimerkkinä voidaan mainita, että mm. Afganistanin tapahtumia on selitetty yksinomaan Neuvostoliiton sisäisillä taloudellisilla ongelmilla ja valtataistelulla. (Ks. Hillel Ticktin, *The Afghan War: The Crisis in the USSR. A Desperate Elite in Desperate Expansion*. *Critique* 12, Autumn-Winter 1979—80, s. 13—25).

¹² Puolaa vastaan käydyn sodan kansainvälisistä vaikutuksista ks. Jyrki Iivonen, *Unohdettu sota. Puolan ja Neuvosto-Venäjän sota vuonna 1920*. *Sotilasajakauslehti* 2/1980, s. 112—115.

¹³ Liennytyksen ominaisuuksista ks. Osmo Apunen, *Liennytyksen tunnusmerkit, odotukset ja selitykset*. *Ulkopoliitiikka* 3/1980, s. 25—33.